

Психологія : реальність і перспективи : збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 10. / упоряд. : Р.В.Павелків, Н.В.Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 188 с.

Z

Павелків Р.В., Василюк В.М., Юдкіна Х.В.

Змістовий аналіз дефініції „емоційне вигорання в спорті”... С. 5–12.

Здійснено теоретичний аналіз поняття „емоційне вигорання”, розглянуто його особливості у спортивній діяльності. Виокремлено основні методики для діагностики синдрому „емоційного вигорання”. Висвітлено вплив стресу у сфері спортивної діяльності на емоційне самопочуття спортсменів. Визначено сутнісні характеристики стрес-факторів, що виникають у процесі змагань та спортивних випробувань. З’ясовано, що „емоційне вигорання в спорті” є складною психофізіологічною реакцією, яку трактують як механізм психологічного захисту від стресових факторів професійної діяльності та як специфічний вид професійної деформації особистості. Обґрунтовано, що на емоційне вигорання впливають внутрішні особливості професійної діяльності, стресові чинники спорту та індивідуальні характеристики спортсмена.

Pavelkiv R.V., Vasilyuk V.M., Yudkina Kh.V.

Content analysis of definition „emotional burnout in sports”

In modern conditions, the psychological aspects of the preparation of high-class athletes are of great importance, which determines the search for ways, means and methods aimed at achieving the optimal state of readiness and successful implementation of the human body's capabilities in extreme situations. The article highlights the main characteristics of the definition of „emotional burnout in sport”. In the work the theoretical analysis of the concept of „emotional burnout” was made. It is noted that emotional burnout is influenced by internal features of professional activity, stress factors of sport and individual characteristics of an athlete. The conducted analysis of scientific literature has shown that highly qualified athletes who find themselves in professional sports are part of the so-called „risk group” of workers who are most prone to burnout. It is substantiated that „emotional burnout in sport” is a very complicated psycho-physiological reaction. On the one hand, it is a mechanism of psychological protection against stress factors of professional activity. On the other hand, the syndrome of emotional burnout refers to professional deformations of the person, which are treated as a specific form of professional deformation of an individual. It is proved that emotional burnout in sport should be considered in the analytical section of the individual characteristics of the athlete and the internal aspects of their professional activities

Z

Вірна Ж.П., Повар К.О.

Статеворольова ідентифікація як чинник психологічного благополуччя подружжя... С. 12–18.

Розглянуто особливості процесу статевої ідентифікації особистості. Обґрунтовано зв'язок статевої ідентифікації та психологічного благополуччя подружжя. Розкрито сутність поняття „психологічне благополуччя», виокремлено його основні компоненти. Виявлено статевої ідентифікації чинники психологічного благополуччя сімейного подружжя. На основі розробленої емпіричної програми з'ясовано зміст прояву маскулітності, фемінності та андрогенності у благополучних (конструктивних) і неблагополучних (деструктивних) сімейних парах. Зроблено висновок про те, що зміст переживання психологічного благополуччя сімейного подружжя зумовлений відмінностями прояву фемінності у жінок та андрогенності у чоловіків у благополучних сімейних парах та домінуванням прояву маскулітності у жінок і чоловіків у неблагополучних сімейних парах.

Virna Zh. P., Povar K. O.

Sex-role identification as the factor of family couple psychological welfare

The article is devoted to the study of sex-role identification within the definition of family couple psychological well-being. Theoretical analysis of the problem includes the consideration of the peculiarities of individual sex-role identification and the specifics of the feeling of family couple psychological well-being. The empirical explication of the problem, revealed through the definition of the connection between family couple sex-role identification and psychological well-being. On the basis of

the developed empirical program of the problem studying, the content of manifestation of masculinity, femininity and androgyny in prosperous (constructive) and disadvantaged (destructive) family couples are determined. The domination of femininity manifestation between women and androgyny between men in successful couples as well as the domination of masculinity between women and men in disadvantaged couples are revealed. According to the parameters of the family experience of prosperous and disadvantaged family couples, the psychological strengthening of these sex-role identifications of the marital spouse has been recorded, which makes it possible to state that sex-role identification is one of the main factors of the psychological well-being of the family couples, which determines the level of overall satisfaction with the marriage.

Z

Артемова О.І., Дружиніна І.А

Креативність як запорука професіоналізму ведучого тренінгових груп... С. 18–24.

Висвітлено проблему оптимізації особистісно-професійного розвитку майбутнього практичного психолога. Обґрунтовано доцільність впровадження активно-творчих форм і методів навчання у процес підготовки практичних психологів у закладі вищої освіти. Розглянуто особливості розвитку креативності як цілісної динамічної особистісної властивості практичного психолога. Розкрито досвід використання тренінгів у навчальному процесі з метою розвитку професійної креативності майбутніх спеціалістів. Описано психологічну модель розвитку креативного потенціалу ведучих тренінгових груп, виділено її структурні компоненти. Визначено основні умови розвитку креативних умінь та навичок майбутніх практичних психологів в умовах професійної підготовки.

Artemova O.I, Druzhynina I.A

Creativity as a guarantee of professionalism of the leading training groups

The aim of the article is to study the peculiarities of the development of creativity as a professional and personal quality of the future practical psychologist in the process of conducting training sessions and training of training group instructors. The training of practical psychologists in various aspects of professional activity involves the use of a wide range of forms and methods of training. One way to overcome the reproductive approach in the training of practical psychologists is to increase the activity of subjects of the educational process and the introduction of active-creative forms and methods of training future specialists. A striking feature of active-creative methods is conducting various types of trainings and effective training of training group instructors, which should be mastered by every psychologist. The effectiveness of the training depends on the personality of the trainer, on his ability to create in the group the atmosphere of empathy, sincerity, self-disclosure, warm relations between the members of the group and the instructor. Creativity is the personal quality that allows the trainer to take care of creating the most favorable conditions for self-knowledge, self-actualization and development of team members, which ensures the effectiveness of the training work

Z

Березюк Т.П.

Методологія комплексного психологічного дослідження проблеми формування професійно-особистісного становлення майбутніх менеджерів у умовах ВНЗ... С. 24–31.

Здійснено теоретичний аналіз проблеми професійно-особистісного становлення майбутніх менеджерів у контексті їхньої підготовки у вищих навчальних закладах. Розкрито зміст понять „особистість” та „становлення”. Обґрунтовано методологічні засади вивчення питання психології професійного становлення майбутніх фахівців у сфері управління. Висвітлено сутність процесу діагностики психологічних характеристик професійно-особистісного становлення майбутніх менеджерів. Запропоновано емпіричні методи дослідження професійних характеристики та якостей майбутніх представників управлінського персоналу, що забезпечуватимуть формування професійної компетентності та успішну управлінську діяльність в конкурентних умовах функціонування підприємств.

Bereziuk T. P.

Methodology of complex psychological study of the problem of formation of professional and personal development of future managers in conditions of university

The author focuses on the need to apply the legal basis for creation of professional standards with requirements for the qualification of employees, their professional competence, which are determined by employers and serve as a basis for the formation of professional qualifications, which is a topical issue of the process of education of future managers in Ukraine. Theoretical analysis of the problem of professional and personal formation of future managers in the process of professional training is carried out. The essence of the concepts of „personality” and „formation”, which are necessary for a deep study of the process of formation of the problem, is ascertained. It is noted that category of personality in psychological science is one of the basic concepts and is the most important theoretical and methodological problem of the present. The author substantiates theoretical and methodological principles of the study of psychology of professional and personal formation of future managers. It is emphasized that professional competence is the main component of professional skills of future managers. Personality of professionally competent future specialist is reflected in his internal continuity, where professional and personal are closely interconnected by a system of values.

Z

Бігунов Д. О.

Мовленнєва поведінка особистості: комунікативні стратегії та тактики... С. 31–37.

Проаналізовано основні комунікативні тактики та стратегії мовленнєвої поведінки особистості як необхідні компоненти усвідомленого досягнення мети у процесі спілкування. Уточнено зміст понять „комунікативна тактика”, „комунікативна стратегія” і „комунікативний намір”. Визначено комунікативні, когнітивні, лінгвістичні, соціологічні, психологічні та естетичні передумови мовленнєвої стратегії. Визначено основні завдання процесу реалізації комунікативної стратегії. Наведено приклади основних мовленнєвих тактик, які мовець застосовує у своїх інтересах. Розглянуто різні наукові підходи до дослідження комунікативних стратегій і тактик.

Bihunov D.O.

Speech behaviour of an individual: communicative strategies and tactics

In the article an attempt to describe and analyze the main communicative strategies and tactics of the speech behaviour of an individual as indispensable components of conscious achieving of the goal in the communication process was performed. Moreover, the background of speech strategy and the notion of communicative intent are investigated.

Z

Гаврилюк Н. П.

Вплив типів сімейного виховання на психоемоційний стан дитини... С. 37–45.

Досліджено взаємозв'язок типів сімейного виховання та психоемоційного стану дитини. Здійснено теоретичне й емпіричне обґрунтування впливу стилів батьківського виховання на прояви дитячої тривожності. На основі розробленої емпіричної програми з'ясовано вплив сімейно-рольових установок на прояв тривожності в дошкільному віці. Зроблено висновок про те, що високий і середній рівень тривожності зумовлений негативними сімейно-рольовими установками в сім'ї, які демонструють зверхність, авторитарність і суворість щодо виховання дитини, маніпулювання її свідомістю та поведінкою. Наголошено на доцільності психокорекційної роботи з подолання тривожності у дітей. Запропоновано методичні рекомендації для батьків, вихователів та психологів дитячих садків щодо роботи з тривожними дітьми.

Havryliuk N. P.

Speech behaviour of an individual: communicative strategies and tactics

The article is devoted to the study of the interrelation between types of family education and the psychoemotional state of a child. The theoretical analysis of the problem includes the consideration of peculiarities of the paternal functioning styles and the specifics of emotional disorders in childhood under the influence of miseducation. The empiric explication of the problem is revealed through the

research of the influence of family education types on manifestations of child's anxiety. On the basis of the developed empirical program of the problem studies, typological peculiarities of family education in terms of the children differentiation in accordance with their level of anxiety are determined: high level of anxiety is caused by family-role adjustment, which demonstrates supremacy, authoritarianism and harshness in the matter of the child upbringing; the middle level of anxiety according to psychological content is determined by the ambivalent adjustment of family-role attitude, where the predominant position is occupied by the arrangement of consciousness manipulation and child behavior; and the low level of anxiety is caused by family-role attitude of comradeship, diplomacy and mutual understanding. Methodological recommendations for parents and educators concerning the work with disturbing children are offered.

Z

Грицюк І.М., Сидорук І. М.

Теоретико-методологічні передумови нейротеології: особливості мозку та поведінки релігійної людини... С. 45–50.

Розглянуто питання походження релігійності та її зв'язок із мозковою діяльністю. Висвітлено сутність понять „релігія” та „духовність”, з'ясовано їх взаємозв'язок і відмінність. Розкрито теоретичні аспекти, що стосуються особливостей будови та морфологічної еволюції людського мозку. Здійснено аналіз нейроеволуції людського мозку, що призводить до формування відчуття релігійності та визначає особливості мислення та поведінки. Розглянуто наукові гіпотези про зв'язок відчуття релігійності з гормоном серотоніном, а також гіпотезу про релігійність як наслідок існування дзеркальних нейронів та наслідування релігійних уявлень батьків.

Hrytsiuk I.M., Sydoruk I.M.

Theoretical and methodological preconditions of neurotheology: peculiarities of brain and behavior of religious person

The article analyzes the philosophical and religious concepts, such as religion, „religiousness”, from the standpoint of neurotheology and psychophysiology. Religious consciousness is its essential feature; therefore a person can be directly defined as a being which has a conscious inner connection with God. So a person is connected with religion, but determining the level, depth of this relationship is not an easy matter. Therefore, one should not look for the only, well-established answer about the nature of religion, because to find a definition which would be fitted to all beliefs is very difficult. And consequently, to give a universal definition of religion or religiousness, that would reveal its nature, diverse functionality and historical variability is impossible, although all religions (especially the dominant ones) have much in common. The main thing without what any religion could exist is the recognition (faith) of a peculiar superhuman reality (supernatural), about which, as was mentioned by the well-known British philosopher and cultural scientist K.G.Dawson, a person knows something and all own life is guided by this.

Z

Замелюк М. І., Магдисюк Л. І., Ольхова Н. В.

Арт-терапія як засіб творчої самореалізації особистості... С. 50–57.

Висвітлено сутність технології арт-терапії як засобу творчої самореалізації особистості. Розкрито завдання, функціональні можливості та особливості використання арт-терапії у процесі підготовки майбутніх педагогів і психологів. Обґрунтовано доцільність вивчення студентами арт-терапії, а також створення єдиного арт-терапевтичного та освітнього простору, що сприятиме професійному становленню та особистісному зростанню майбутніх фахівців. Виокремлено основні різновиди арт-терапевтичних технологій. Акцентовано увагу на казкотерапії як методі, що використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей та вдосконалення взаємодії із зовнішнім світом. Розглянуто види казок та специфіку їх застосування для розвитку творчого потенціалу особистості.

Zamelyuk M. I., Mandysiuk L. I., Olkhova N. V.

Art therapy as a type of creative self-realization of the personality

In the article was highlighted the essence of the creative personality of a future teacher, a practical psychologist; tasks and functionality of art therapy and it was identified the peculiarities of its

use in conditions of modern educational institutions in Ukraine. It was determined that the pedagogical direction of art therapy is an important aspect of creative self-realization of the personality, has a non-clinical orientation, designed for a potentially healthy personality, connected with the strengthening of physical and mental health of the child. The attention is focused on art therapy which helps a person to return to the self-expression, self-discovery, self-creation, gives unforgettable impressions and feelings, activates the inner potential of the individual. It was found that the process of teaching students to the basics of art therapy creates a unique art-therapeutic and educational space, what is provided by the system „teacher-student”, helps in the professional development and personal growth of future teachers, practical psychologists. It was outlined trends in the introduction of art technology of fairy-tale therapy as a method in which a fairy-tale form is used for the integration of personality, the development of its creative abilities, and the improvement of interaction with the surrounding world. It was characterized the types of fairy tales, that are used in fairy tale therapy, with the respect to the specifics of their application in the creative self-realization of the personality.

Z

Іванюта О.В.

Динаміка формування та розвитку операціональних характеристик візуального мислення в підлітковому віці... С. 57–63.

Висвітлено питання розвитку візуального мислення як специфічного виду інтелектуальної діяльності. Розглянуто динаміку формування та розвитку операціональної сфери візуального мислення в підлітковому віці. Визначено комплекс методів, які дозволяють діагностувати рівень розвитку візуального мислення. Подано результати констатуючого експерименту, здійснено кількісний аналіз даних дослідження операціональної сфери візуального мислення підлітків, отриманих за методикою Равена. Зроблено висновок про те, що протягом досліджуваного вікового періоду відбувається активний розвиток операціональних можливостей візуального мислення, пов'язаних зі складними аналітико-синтетичними процесами.

Ivaniuta O. V.

Dynamics of formation and development of operational characteristics of the teenagers' visual thinking

The paper presents the results of ascertaining experiment; the set of methods that allow diagnosing the level of the operational areas of visual thinking development is described. The dynamics of the formation and development of the operational characteristics of adolescence's visual thinking is considered. The structural interrelationships between the data obtained by the Raven's Progressive Matrices are analyzed. This analysis suggests that a correlation between visual thinking operational components of adolescents is essential for developing the program of visual thinking.

Z

Іванюта О.В.

Взаємозв'язок різних видів мислення як психологічна проблема... С. 63–70.

Досліджено генезис та взаємозв'язок різних видів мислення у психології. Визначено місце і роль візуального мислення в системі мисленнєвої діяльності. На основі аналізу наукової літератури розглянуто різні класифікації видів мислення: розвиток мислення як тріада; розвиток мислення, який розглядає класична психологія; паралельний розвиток різних видів мислення тощо. Розкрито взаємодію наочно-образних та вербально-логічних компонентів як необхідну умову формування продуктивного мислення. Наголошено на тому, що забезпечення цілеспрямованого розвитку візуального мислення можливе лише на основі знання психологічних закономірностей його розвитку.

Ivaniuta O. V.

Interconnection of different kinds of thinking as the psychological problem

The sources on the investigated problem determine the place and the role of visual thinking in the system of cognitive activity. Thus, the different classifications of thinking are analyzed: cognitive development as a triad; the development of thinking, which is considered in the classical psychology; the parallel development of different kinds of thinking, etc. Visual thinking is regarded as the highest level of the development of visual forms of mental activity. The article confirms that one of the most significant

indicators of the formed productive thinking is the interaction of visual and verbal and logical components at a high level of development of each of them.

Z

Клочек Л.В.

Психологічна програма оптимізації розвитку соціальної справедливості у педагогічній взаємодії... С. 70–78.

Викладено основні положення програми оптимізації розвитку соціальної справедливості у педагогічній взаємодії. Зазначено, що метою програми є актуалізація цінності соціальної справедливості та її розвиток до статусу домінуючої особистісної і професійної цінності, яка сприятиме досягненню ціннісно-смыслової рівності між обома учасниками педагогічного процесу і гармонізації процесу їхньої взаємодії. Викладено зміст, завдання та основні принципи реалізації розвивальної роботи з учителями. Визначено засоби та методи розвитку соціальної справедливості особистості педагогів. Розглянуто структуру програми, охарактеризовано змістове наповнення її блоків.

Klochek. L.V.

Psychological program on development optimization of social justice in pedagogical interaction

The article presents the main provisions of the program on development optimization of social justice in pedagogical interaction, the purpose of which is the actualization of the social justice value with a teacher and its development to the status of dominant value, which determines the vector of moral, socially just behavior of the teacher. The principles under which the developmental work with teachers should be carried out are formulated, general and specific tasks are defined. It is noted that the development of social justice of teachers' personality should be carried out using a number of measures, among which the most important ones are the intensification of the teachers' processes of reasoning and reflection of their own axiological systems; subject-practical and cognitive activity; pedagogical and interpersonal communication. The program structure and the subject matter of its informational, self-knowledge, training blocks are substantiated.

Z

Корчакова Н.В.

Стимулювання просоціальних тенденцій особистості в періоди дитинства та підлітковості... С. 78–84.

Висвітлено проблему формування просоціальності як психологічного утворення, яке визначає основні патерни соціально-ціннісної поведінки. Акцентовано увагу на особливостях розвитку та стимулюванні просоціальності особистості у періоди дитинства та підлітковості. Запропоновано авторську концепцію структури та етапів розвитку просоціальності. Визначено критерії та показники функціонування просоціальності особистості на кожному з періодів онтогенезу. Окреслено основні завдання, способи та принципи розвивальної роботи по стимулюванню просоціальних тенденцій в ранньому, дошкільному, молодшому шкільному віці та в період підлітковості.

Korchakova N. V.

Stimulating personality prosocial tendencies in childhood and adolescence

The paper deals with the issue of the features of stimulating personality prosociality at the different stages of ontogenesis. Prosociality is considered as an integrative, hierarchical, conscious intrapsychic construct, which determines the main patterns of social-valued behavior. Its structure includes the inner core components and peripheral one. Inner core combines a prosocial identity, cognitive, emotional and motivational components. The peripheral part is represented by a behavioral component, which serves as an indicator of the evolution of this personality trait. The author considers the age-related genesis of personality prosociality as a lifetime evolution of the personal trait, expressed in a large diversity of developmental changes based on the shifts of the determinants and mechanisms that cause the varying levels and the features of prosocial activity. This idea is implemented in the author's six-stage model of the genesis of personality prosociality: the stage of elementary, social-normative, normative-dispositional, positional, self-achieved, and integrative prosociality. It is noted that

prosociality has a long way of formation and development. Despite the existing of natural human tendencies to cooperative help-giving behavior, there is a need for organized stimulating influences.

Z

Коць М.О., Ятчук Т.М.

Особливості психологічної корекції емоційно-вольової сфери дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами... С. 85–90.

Розглянуто особливості проведення корекційних занять з дітьми молодшого шкільного віку, які мають особливі освітні потреби. Висвітлено сутність поняття „корекційно-розвивальна робота”. Визначено основні корекційні прийоми, які можна використовувати при роботі з дітьми, що мають порушення емоційно-вольової сфери. Обґрунтовано доцільність розробки та організації комплексної корекційної роботи з дітьми молодшого шкільного віку, спрямованої на розвиток емоційно-вольової сфери. Висвітлено досвід проведення корекційних занять для учнів 1 та 4 класів спеціалізованого навчального закладу, розкрито специфіку підбору вправ для такої категорії дітей.

Kots M. A., Yatchuk T. M.

Features of psychological correction of the emotional-volitional sphere of children of primary school age with special educational needs

The article analyzes the peculiarities of conducting remedial classes with children of primary school age with special educational needs. The advantages and disadvantages of corrective programs and the specifics of the selection of exercises for this category of children. It is determined that violations of the emotional and volitional sphere is one of the most difficult and least researched problems in psychology. It is stated that the organization of remedial classes is one of the important issues for psychologists and teachers. The correct and timely inclusion of the child in such work will allow her to develop certain personal structures, to open compensatory opportunities and change her idea as a person. It is correction classes that will help children with special educational needs to believe in themselves and find their place in the social environment, learn how to establish healthy social contacts, and adequately assess their opportunities and shortcomings. It is proved that psychological intervention work is based not on the characteristics of the institution and on the individual characteristics of the children who regardless of the system of education must obtain all necessary remedial and developmental measures aimed at its adaptation to the social environment.

Z

Крижановська З.Ю.,Новосад Т.В.

Психологічні відмінності в самореалізації підлітків міста та села... С. 90–94.

Здійснено аналіз феномену самореалізації особистості у підлітковому віці. Підкреслено тісний взаємозв'язок процесу самореалізації із процесом проходженням соціалізації особистості. Зазначено, що у підлітковому віці система взаємин із соціальним середовищем є визначальною у спрямованості психічного розвитку. Розроблено програму фіксації, аналізу й оцінки характеристик самореалізації дітей підліткового віку. На основі аналізу результатів емпіричного дослідження виокремлено психологічні відмінності самореалізації дітей, які мешкають в місті та селі. Зроблено висновок про те, що соціалізація підлітків у місті більшою мірою сприяє повноцінній самореалізації їх у суспільстві, аніж у дітей сільської місцевості.

Kryzhanovska Z.U., Novosad. T.V.

Psychological differences of teenager's self-realization in the city and the countryside

The article presents the analysis of the process of self-realization. It was determined that the development of scientific understanding of this phenomenon belongs to representatives of the existential-humanistic direction. It was found that adolescent personality psychologically ready for full of self-realization in society. Empirical evidence shows that the socialization of children in the city, rather than in the village, greatly contributes to their self-realization in society.

Z

Литвин Н. І., Борецька О. В., Сойко О. В.

Комплексна психолого-педагогічна реабілітація дітей з особливими потребами засобами сенсорної інтеграції... С. 94–100.

Розглянуто особливості проведення комплексної психолого-педагогічної реабілітації дітей з особливими потребами засобами сенсорної інтеграції. Розкрито сутність та значення сенсорної інтеграції для розвитку дітей із психофізичними порушеннями. Визначено специфіку організації та зміст корекційної роботи з дітьми. Обґрунтовано доцільність застосування комплексного підходу як одного із методологічних принципів побудови системи психолого-педагогічної корекції. Акцентовано увагу на новітній технології реабілітації за допомогою „сенсорної кімнати”, розкрито її роль у роботі з дітьми в рамках терапії сенсорної інтеграції. Зроблено висновок про доцільність комплексного поєднання психолого-педагогічних та методичних заходів у створенні єдиного збагаченого педагогічного середовища.

Lytvyn N. I., Boretska O. V., Soiko O. V.

Complex psychological and pedagogical rehabilitation of children with special needs by means of sensory integration

The article deals with the conduction peculiarities of complex psychological and pedagogical rehabilitation of children with special needs by means of sensory integration. The results of previous scientific researches, which grounded the importance of sensory integration for the development of children with psychophysical disorders, have been highlighted. Of particular interest are the processes of synthesis of approaches and models that we observe in the social rehabilitation centers work for children with disabilities. The theoretical and methodological comprehension of the practical experience of social institutions in this field from the standpoint of the system-synergetic paradigm brings us to the new concept of „rehabilitation systemology” that operates in the semantic field of multidisciplinary science – „rehabilitology”, which functions at the junction of correctional pedagogy, psychology, medicine, social work, etc. Sensory integration offers a new understanding of child behavioral disorders causes and introduces new strategies of improving the attention concentration, motivation and communication. Special training is required to conduct sensory integration therapy sessions. Different equipment is used for classes: roller boards, various swings, balancers, sensory stockings, woven sensory vests, etc. Thanks to the sensory integration therapy, a child is able to create self comfortable conditions that will help to deal with the problem situation. It has been proved that complex combination of psychological, pedagogical and medical measures in creation of a unified enriched pedagogical environment has a synergistic effect - the effectiveness of complex influence significantly exceeds the total effectiveness of the same measures in the case of their separate use.

Z

Магдисяк Л. І., Павлова Б. В.

Особливості застосування судово-психологічної експертизи у судочинстві... С. 100–106.

Здійснено теоретичний аналіз судово-психологічної експертизи. Визначено основні види судово-психологічної експертизи, розглянуто їх спільні та відмінні характеристики. Висвітлено завдання судово-психологічної експертизи, її значення у досудовому слідстві та під час прийняття рішення судом. Розкрито етапи її проведення для надання достовірної інформації психологом-експертом у суді. Проаналізовано причини призначення судово-психологічної експертизи судом. Охарактеризовано можливі шляхи співпраці під час досудового слідства між психологами та представниками правоохоронних органів і судочинства.

Mahdysiuk L. I., Pavlova B. V.

Peculiarities of applying the judicial-psychological examination in legal proceedings

The article is devoted to the coverage of the procedure of conducting and analyzing the types of judicial-psychological examination. The common and distinct characteristics that are present in each type of examination, the stages of its implementation for providing reliable information by a psychologist-expert in court are determined in the article. The types of judicial-psychological examination are outlined. The main tasks of judicial-psychological examination, the significance it plays in pre-trial investigation and how it is taken into account when making a decision by a court is

described. Reasons for prescribing the judicial-psychological examination by a court and usage of a certain block of judicial examinations are analyzed.

Z

Оксентюк Н.В.

Проблема психічного здоров'я: європейський досвід... С. 106–113.

Висвітлено проблему психічного здоров'я як ключового фактору соціальної згуртованості, економічного прогресу та стійкого розвитку. Виокремлено основні фактори, які визначають рівень психічного здоров'я людини. Розкрито досвід країн Західної Європи щодо підтримки психічного здоров'я особистості, розглянуто заходи, запроваджені державними органами та організаціями різних рівнів з метою профілактики і запобігання психічних розладів. Зазначено, що стратегія у сфері психічного здоров'я у кожній країні має певну специфіку, яка віддзеркалює особливості соціально-економічного стану, епідеміології психічних розладів, пріоритети державного розвитку; визначено її найтипівіші структурні компоненти. Наголошено на доцільності інтеграції європейського та українського досвіду у галузі охорони психічного здоров'я.

Oksentiuk N.V.

Problem of mental health: european experience

The article is devoted to the analysis of the mental health problem in Europe and the measures implemented by state authorities and organizations of different levels in the EU. Mental health is a welfare state with the ability to realize its own potential, when a person is able to cope with normal tensions of life, can work productively and fruitfully, and can contribute to his community. The statistics show that the mental health of the population in the world, in particular the EU and Ukraine, is catastrophically poor and requires united effort and immediate comprehensive measures, since neuroses today afflict 85% of the world's population and 16% of the world's population have mental health disorders. Therefore, the EU has made significant efforts to improve the mental health of the population, including diverse programs for the prevention and prevention of mental disorders and the improvement of medical care and the social integration of people with mental disorders, the promotion of mental health and well-being in Europe, etc. It is developed within the framework of the European Pact on Mental Health and Welfare for the financing of the European Agency for Healthcare and Consumers.

Z

Осьмак Л. П., Безлюдна В. І.

Розвиток соціальних здібностей у середньому та старшому підлітковому віці... С. 113–120.

Проаналізовано вікову специфіку змістовно-динамічних особливостей соціальних здібностей підлітків та їх соціальних компетенцій. З'ясовано, що основними особливостями розвитку соціальних здібностей у підлітковому віці є зниження рівня комунікативної емпатії та соціального інтелекту на тлі зростання показників агресивності та конкурентності у міжособистісних стосунках. Наведено результати емпіричного аналізу вікових особливостей розвитку соціальних здібностей у період середнього та старшого підліткового віку. Розглянуто взаємодетермінуючі зв'язки між визначеними параметрами соціальних здібностей. Обґрунтовано доцільність організації психологічного супроводу та своєчасної корекції несприятливих тенденцій, які виникають у особистісному розвитку підлітків.

Osmak L. P., Bezludna V.I.

Development of social skills in middle – and late adolescence

The aim of the article is to present the results of empirical research of age –related features of social skills development in adolescence. Based on the conclusions of previous research we supposed the decreasing of communicative empathy and social intelligence combined with the increasing of aggression and competitiveness in relationships with peers and adults. Therefore we examined the levels of multicomunicative empathy, communicative aggression, emotional intelligence and the type of conflict behavior among middle- and late adolescents. The obtained results confirmed the expectations regarding the empathy declining and aggression increasing in late adolescence. We found strong gender differences regarding the aggression. Surprisingly, older girls demonstrated higher levels of communicative aggression in comparison with younger groups whereas boys tended to keep the stable

level of aggression. Some age-related changes were found in the process of development of emotional intelligence. We noted the reducing groups with high level of emotional intelligence at the late adolescence and extension the middle- and low-level-groups. Analyzing the features of interpersonal interactions in this period we found that adolescents tended to choose competitive strategy more often than other types of behavior.

Z

Павелків В. Р.

Психологічні основи мінімізації деструктивних проявів агресії у підлітковому віці... С. 120–126.

Висвітлено проблему формування деструктивної агресивної поведінки у підлітковому віці. Визначено завдання, форми і напрями роботи, спрямованої на зниження деструктивних проявів підліткової агресії. Проаналізовано досвід впровадження та апробації комплексних інноваційних профілактичних і корекційних технологій у роботі з молоддю. Акцентовано увагу на психологічному тренінгу як основній формі реалізації психокорекційної програми, обґрунтовано доцільність його застосування при організації роботи щодо запобігання деструктивної агресії та профілактики насильства серед підлітків. Зазначено, що успішна реалізація психологічного супроводу агресивних підлітків визначається за допомогою створення психолого-педагогічних умов, що забезпечують виявлення, попередження та усунення факторів ризику, а також зміцнення диспозиційних механізмів регуляції соціально-схвалюваної поведінки підлітків.

Pavelkiv V. R.

Psychological principles of destructive displays of aggression minimization at juvenile age

The article presents the scientific and theoretical survey of native and foreign researches, devoted to the problem of destructive aggressive behavior formation at juvenile age. The explanation of the principles, structure and content, method of application and approbation of complex innovative preventive and corrective technologies, aimed to reduce the level of destructive aggressiveness at juvenile age is introduced. It is obtained new data concerning to the influence of purposeful methods of psychological correction on minimization of destructive aggressiveness at juvenile age. It is discovered the peculiarities of coevals, teachers and parents involvement to prevention and correction of destructive forms of behavior. According to analysis of scientific and theoretical basis of modern native and foreign studies it is distinguished the main tasks of empirical psychological researches of juveniles' destructive behavior.

Z

Панасюк В. М.

Корекція агресивних поведінкових конструкцій у підлітковому віці: теоретичний аспект... С. 126–133.

Здійснено науково-теоретичний огляд вітчизняних і зарубіжних досліджень, присвячених проблемі впливу соціальних чинників на процес формування агресивних поведінкових конструкцій у підлітковому віці. Проаналізовано соціально-психологічні чинники формування агресивних поведінкових конструкцій у молодіжному середовищі. Визначено мотиви та форми деструктивної поведінки особистості у взаємодії з іншими суб'єктами соціального оточення, розкрито причинно-наслідковий вплив соціальних змін на становлення та розвиток особистості. Виокремлено напрями та механізми профілактики та психологічної корекції проявів агресивної поведінки з метою проектування оптимальних інноваційних підходів і стратегій соціалізації особистості.

Panasiuk V. M.

Improvement of aggressive behavioral constructions in adolescent age: theoretical aspect

This study presents academic and theoretical review of Ukrainian and foreign research concerning with the issue of social factors influence on the process of aggressive behavioral constructions formation in adolescent age. The author provides the analysis of social and psychological background for development of youth destructive behavior forms. This paper conducts the analysis of personal destruction phenomenon as a social factor that is formed being influenced by society changes.

Presented analysis gives the rationale for system idea about the motives and forms of personal destructive behavior during the cooperation with other social surrounding entities and reveals cause-and-effect. The study analyzes the mechanisms dealing with prevention measurements and psychological improvement of aggressive behavioral construction expressed in adolescent age.

Z

Рудюк О. В.

Типологічні особливості особистісної структури безробітних... С. 133–140.

Розглянуто типологічні особливості особистісної структури безробітних. Обґрунтовано доцільність проектування ефективних технологій психологічного супроводу безробітних, спрямованих на подолання негативних наслідків їх професійного виключення і підвищення толерантності до даної критичної ситуації. На основі результатів проведеного дослідження запропоновано емпіричну типологію безробітних залежно від особливостей їх особистісної структури. З'ясовано, що перший тип сформували безробітні з високим рівнем інтернальної і смислової і низьким рівнем професійно ідентифікаційної особистісної диспозиції, другий тип – безробітні з високим рівнем професійно ідентифікаційної особистісної диспозиції, третій тип – безробітні з низьким рівнем інтернальної і професійно ідентифікаційної особистісної диспозиції, четвертий тип – безробітні з низьким рівнем смислової особистісної диспозиції.

Rudiuk O. V.

Typological features of the personal structure of the unemployed

The article is devoted to the study of typological features of the personal structure of the unemployed. The research is based on the assumption that taking into account the specific features of the personal structure of the unemployed will provide an understanding of the psychological conditions, patterns and ways of constructively overcoming the negative psychological effects of professional exclusion (unemployment). Taking into account this aspect will allow to design effective technologies of psychological support of the unemployed, aimed at overcoming the negative consequences of their professional exclusion and increasing tolerance to this critical situation. In the course of the study, an empirical typology of the unemployed was obtained, according to the characteristics of their personal structure. The first type is formed by the unemployed with a high level of internal and semantic personal disposition, but low level of professional personal disposition; the second type – by the unemployed with a high level of professional personal disposition; the third type – by the unemployed with a low level of internal and professional personal disposition; the fourth type – by the unemployed with low level semantic personal disposition. It is assumed that the content-procedural and effective parameters of overcoming the crisis of employment by the unemployed will be determined primarily by typological features of their personal structure.

Z

Ставицький О. О., Ставицька О. Г.

Психологічний аналіз соціальної установки до інвалідизованих людей у демографічній площині... С. 140–145.

Висвітлено проблему проявів гандикапізму як негативної соціальної установки щодо інвалідизованих людей. Розглянуто психологічні особливості ставлення до неповносправних людей мешканцями різних за чисельністю та статусом населених пунктів України. На основі результатів емпіричного дослідження проаналізовано кількісні показники різних типів ставлення до інвалідизованих за шкалами „Узагальнений образ інвалідизованого”, „Ставлення до інвалідизації близьких людей”, „Ставлення до стосунків близьких людей з інвалідизованим”, „Ставлення до побудови близьких стосунків з інвалідизованим”, „Ставлення до можливості безпосередньої взаємодії з інвалідизованим”. З'ясовано, що прояви негативного ставлення до людей з особливими потребами більш поширені в обласних центрах, натомість у селах і селищах вони практично не проявляються.

Stavitskyi O. O., Stavitska O. G.

Psychological analysis of social installation to disabled people in demographic plane

The article is devoted to the psychological analysis of the installation in the modern society in relation to its disadvantaged members. On the materials of the empirical research the attitude towards

the disabled people of different (by number and status) of the settlements of Ukraine according to the indicators „Generalized image of the disabled”, „Attitude towards the disability of close people”, „Attitude to the relations of close people with the disabled”, „Attitude to the construction of relatives relationships with the disabled”, „Attitude to the possibility of direct interaction with the disabled”. Positive perception of a person with disabilities is manifested more to the inhabitants of the village. They have formed a favorable attitude towards the disabled, readiness to help him if necessary. The image of a person with functional limitations does not cause negative emotions, because the physical disability is perceived as a sign that only emphasizes the peculiarity of man. The largest number of respondents who have a negative attitude towards people with disabilities were found among the residents of the regional center, which indicates a greater degree of handicapism in large cities.

Z

Федоренко Р. П.

Аналіз психологічних особливостей подружньої зради на різних стадіях функціонування сім'ї... С. 146–152.

Здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми психологічних аспектів подружньої зради. Розглянуто особливості позашлюбних сексуальних зв'язків на різних етапах функціонування сім'ї. На основі проведеного емпіричного дослідження розкрито ставлення респондентів до емоційних та фізичних аспектів подружньої зради. Простежено залежність між рівнем задоволеності подружніми взаєминами і стажем їхнього сімейного життя. З'ясовано, що у подружніх пар із високою задоволеністю шлюбом показники прояву любові та симпатії до партнера зростають із кожним наступним досліджуваним періодом, а у подружжів із низькою та середньою задоволеністю шлюбом зі збільшенням стажу функціонування сім'ї партнери віддаляються один від одного, у них частіше прослідковуються прояви зради.

Fedorenko R. P.

Analysis of psychological features of adultery at different stages of family foundationing

The article is devoted to theoretical justification and empirical study of adultery at different stages of family functioning. The features of emotional and physical aspects of adultery are analyzed. One of the objectives of the study was to analyze the marital satisfaction over the family life cycle, as well as the association between the relationship satisfaction and a display of love and sympathy at different stages of marriage. The results of the study showed that the longer family life cycle, the lower satisfaction with family life, while the shorter period of cohabitation, the higher the indicators of love. The analysis of sexual self-esteem has shown that both male and female levels of marital satisfaction do not play a significant role in this choice. The longer family life cycle, the less attention is paid to sexual relations, including couples with a high marital satisfaction. At the same time, middle and low-satisfied spouses state that the longer marital experience, the sooner the partners are growing apart. These couples also tend to committing adultery. It is noteworthy that the marital satisfaction decline and the growth of family life cycle of both men and women increases the interest and communication with online interlocutors of the opposite sex.

Z

Хомич І. С.

Фізіологічні та психологічні аспекти соціальної адаптації дитини до школи... С. 152–158.

Здійснено теоретичний аналіз проблеми соціалізації молодших школярів. Визначено три основні етапи адаптації дітей до шкільного життя. Розглянуто фізіологічні та психологічні особливості соціальної адаптації молодших школярів. З'ясовано, що готовність дитини до навчання визначається комплексом факторів, зокрема її фізичним та психічним розвитком, станом здоров'я, розумовим і особистісним розвитком. Виявлено психолого-педагогічні умови, за яких відбувається успішна соціальна адаптація школяра. Зазначено, що вагомий вплив на визначення потреби дитини в новій соціальній позиції має схвалення вчителя.

Khomych I. S.

Physiological and psychological aspects of child's social adoption to school

The paper concerns with the analysis of physiological and psychological aspects of child's social adoption to school. Child's readiness to study is determined by his or her physical and psychic development, health, mental and personal development. The author points out that the complex of these factors has the important meaning in researched issue. This study considers the notion of social maturity as child's need in communication with peers, skills to order the own behavior according to child group laws and ability to be a student in the situation of school studying. Teacher's approval has a significant influence on child's need determination in a new social position. Good behavior and achievements at studying construct relations with parents and classmates.

Z

Хупавцева Н. О., Максимчук В. Б.

Формування і розвиток лідерських якостей студентів-психологів... С. 158–164.

Висвітлено питання розвитку лідерських якостей студентів-психологів. Розглянуто лідерські якості як сукупність індивідуально-особистісних та соціально-психологічних властивостей особистості, які забезпечують її ефективність діяльності та дозволяють виконувати роль лідера в групі. Зазначено, що студентський вік є сенситивним періодом для формування лідерських якостей. Охарактеризовано структуру лідерських якостей студентів закладів вищої освіти. Визначено шляхи, методи та умови розвитку лідерських якостей студентів-психологів. Зроблено висновок про те, що найбільш ефективне формування та розвиток лідерських якостей студентів-психологів реалізується при правильній організації навчального процесу, використанні методу проєктів, ігрового методу, тренінгу та активної участі у громадській діяльності.

Hupavtseva N. O., Maksimchuck V. B.

The formation and development of the leadership qualities of psychology students

The essence and structure of the leadership qualities of psychology students are elaborated in the article. These qualities are characterized as the totality of individual-personal and social-psychological qualities of a personality that give him/her the possibility to play the part of a leader in the group. Activity, initiative, amicability, the ability to listen to an interlocutor, resoluteness, readiness for independent fulfilment of tasks, self-confidence, purposefulness, a need for success, creativity, striving for self-realization and self-confirmation, the ability to have an influence on others and readiness for a risk are ascribed to leadership qualities. The age of students is named the sensitive period of the formation of leadership qualities. The ways of the formation and development of the leadership qualities are also studied. It is shown that the most favourable terms for the formation and development of the leadership qualities of students of psychology are created in the conditions of the right organization of educational process, of the use of the methods of projects and plays, of training and of active participation in self-governing of students.

Z

Щедріна М. М.

Соціально-психологічний супровід студента в період адаптації до навчання у ВУЗі... С. 165–170.

Розглянуто питання адаптації майбутніх фахівців до умов закладу вищої освіти як важливого етапу професійної підготовки. Розкрито основні проблеми адаптації студентів-першокурсників до навчання у закладі вищої освіти. Визначено структурні компоненти і функціональні механізми адаптаційного процесу. Надано рекомендації щодо вдосконалення процесу адаптації студентів першого року навчання до умов вищої школи. Обґрунтовано доцільність створення програми соціально-психологічного супроводу студентів, спрямованої на подолання дезадаптаційних проявів у поведінковій та емоційній сфері студентів, формування сприятливого психологічного клімату у студентському колективі, створення комфортного освітнього середовища з метою успішної адаптації студентів до майбутньої професії.

Shchedrina M.M.

Social psychological support of the student during the period of the adaptation to the studies in the higher establishment

Personal professional development of the future specialist begins at the higher establishment, where his important professional qualities, interests, needs, creative abilities are formed and general level of culture is being developed. The theoretical analyses of the existing approaches to the students adaptation studies problems in the higher institutions is shown in the article. The main problems of adaptation of students to higher education are revealed. The results of the survey of the freshmen are presented and a proposal for improving the adaptation process of the freshmen to the studies in the higher establishment is given.

Z

Яницька О. Ю., Іванюта О. В.

Особливості розвитку змістовних компонентів візуального мислення підлітків... С. 170–177.

Висвітлено проблему розвитку візуального мислення як однієї зі складових загальної інтелектуальної діяльності. Розглянуто індивідуальні особливості візуального мислення підлітків. На основі результатів емпіричного дослідження проаналізовано специфіку розвитку змістових компонентів візуального мислення підлітків шляхом використання методики Фідлера. З'ясовано, що у підлітків усіх вікових груп спостерігається тенденція до зменшення кількості сюжетних малюнків і зростання числа метафоричних і знакових зображень. Зроблено висновок про те, що у підлітковому віці відбуваються якісні зміни у внутрішній структурі особистості, активний розвиток психіки, зокрема інтелектуальної сфери, що є основою формування концептуального рівня візуального мислення.

Yanytska O. Yu., Ivaniuta O.V.

Peculiarities of development of meaningful components of the teenagers' visual thinking

The article deals with diagnosing of content components of adolescents' visual thinking by Fiedler technique that allowed to allocate peculiarities of adolescents' visual thinking as one of the components of the general intellectual activity. The specificity of content components of adolescents' visual thinking is scientifically substantiated.

Z

Яницька О. Ю.

Психолого-педагогічні аспекти формування авторитету викладача... С. 177–181.

Розглянуто актуальні проблеми формування та зміцнення авторитету викладача закладу вищої освіти. Визначено основні фактори впливу викладача на студентів. На основі результатів проведеного серед викладачів анкетування виявлено зв'язок між рівнем їхнього авторитету та продуктивністю роботи, визначено об'єктивні труднощі посилення авторитету викладача вищої школи. Розкрито причини виникнення у викладачів симптомів вікової і професійної деформації. Зазначено, що важливою умовою формування педагогічного авторитету є любов до студентів, зменшення психологічної дистанції, налагодження емоційних контактів з аудиторією та доброзичливе ставлення до запитань студентів під час лекцій. Окреслено психолого-педагогічні шляхи зміцнення та утримання авторитету викладача.

Yanytska O. Yu.

Psychological and pedagogical aspects of the teacher's authority formation

The article deals with current problems of development and strengthening of teacher's authority: reducing the psychological distance with students; improving the overall culture and intelligence of a teacher; increasing knowledge in pedagogy and psychology of high school; belief in the importance of problems solved during lectures and establishing of direct contact with the audience (colloquial manner of presentation, friendly attitude to students' questions during lectures, etc.), the lack of age and professional deformation. The article analyzes the results of the survey of teachers and students.